

BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK REGISTRERING

Eiker Transformator

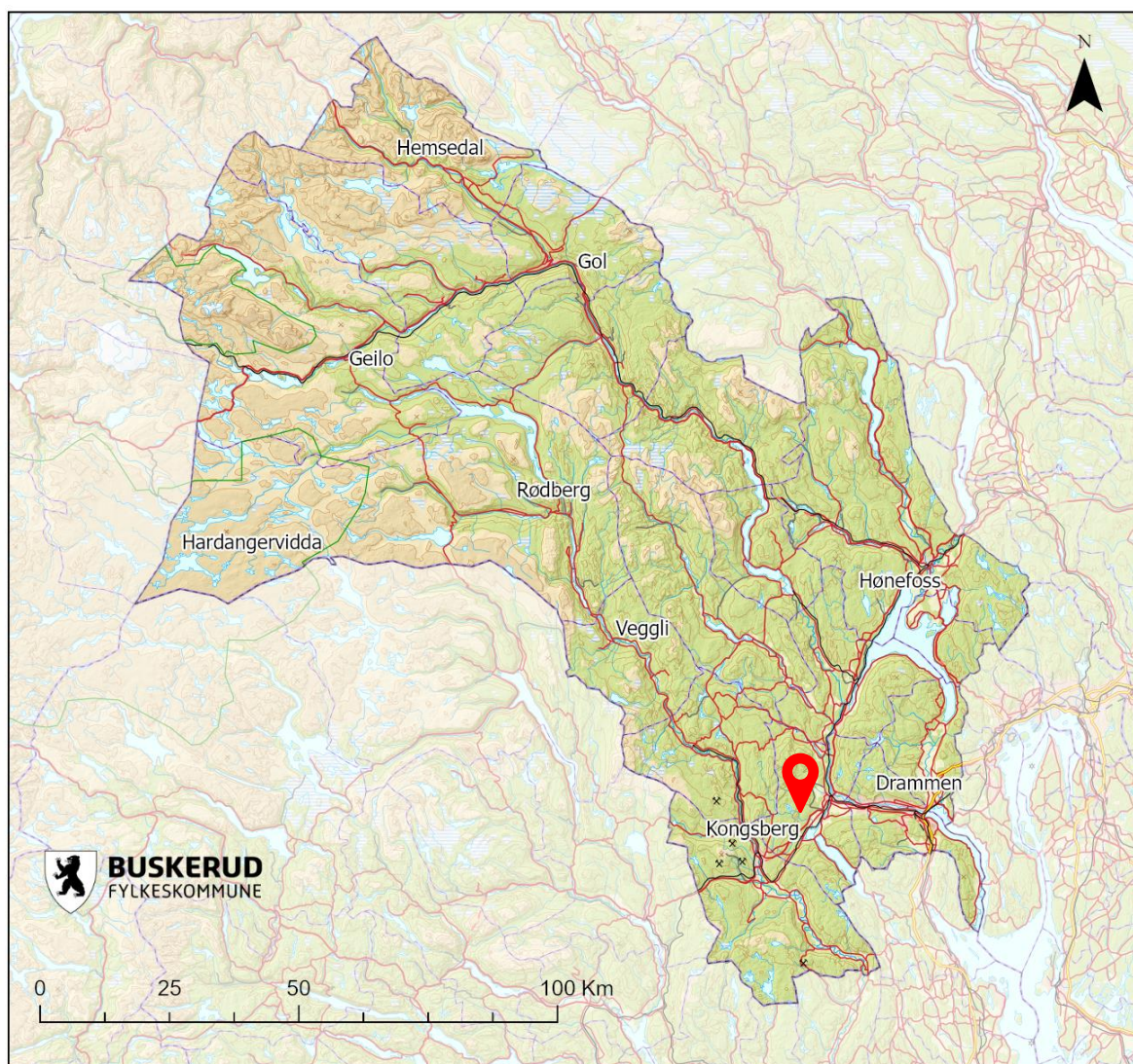
2024/8386, Øvre Eiker

Saksnavn	Eiker Transformator		
Saksnummer	2024/8386, 2021/40043		
Kommune	Øvre Eiker		
Gårdsnavn – gnr./Bnr.	162/1, 161/8 m.fl.		
Tiltakshaver	Statnett		
Utført av	Periode	Type arbeid	Timer
Sølvi Helene Fossøy		Forarbeid	3
Sølvi Helene Fossøy	August 2024	Registrering	20
Sølvi Helene Fossøy	Mars 2024	Etterarbeid	15
Sum			38
Faglige konklusjoner		Type	Askeladden-ID
	Automatisk fredet kulturminne		
x	Ikke automatisk fredet kulturminne	Husmannsplasser Kullmiler	ID 316778 ID 316762 ID 316760 ID 316761 ID 262102
	Fra før kjent kulturminne		
	Utgravd i forbindelse med registreringen		
	Ingen funn		

Innhold

BAKGRUNN FOR REGISTRERINGEN	5
SAMMENDRAG.....	5
DELTAKERE OG TIDSROM	6
TILTAKSOMRÅDET	6
GÅRDSHISTORIE OG KULTURMINNER I OMRÅDET	7
STRATEGI OG METODE.....	8
REGISTRERINGENS FORLØP OG RESULTATER	8
BESKRIVELSE.....	10
KONKLUSJON.....	20

Figur 1. Tiltaksområdet ligger i Øvre Eiker kommune, mellom Kongsberg og Hokksund.
Kartgrunnlag: © Kartverket CC BY 4.0

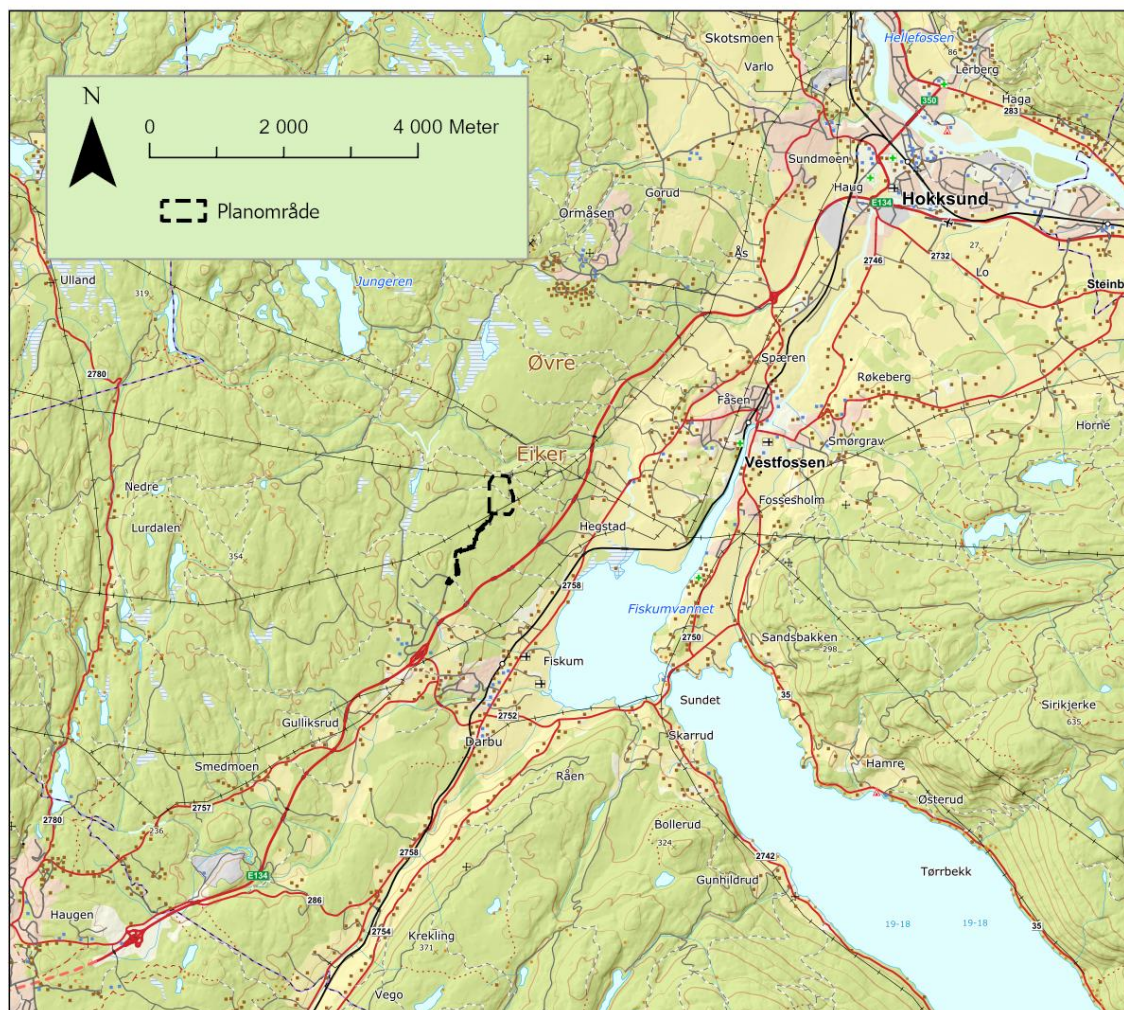
Automatisk freda kulturminner

I Norge er det satt et skille ved året 1537, ved middelalderens slutt. Alle kulturminner eldre enn 1537 er automatisk freda ifølge Kulturminneloven. Dette betyr at de er freda i seg selv, uavhengig av om de er kjent for folk eller ikke. Loven omfatter alle fysiske spor etter mennesker, som for eksempel gjenstander, boplasser, gravminner, produksjonssteder og dyrkingsspor.

Det samme gjelder alle samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, og alle skipsfunn og skipslaster som er eldre enn 100 år.

Automatisk freda kulturminner har en sikringssone på 5 meter.

Kulturminner fra etter 1537 kalles nyere tids kulturminner. Disse er ikke automatisk fredet.

Figur 3. Det arkeologisk registrerte området. © Kartverket CC BY 4.0

Deltakere og tidsrom

Registreringen ble utført av arkeolog Sølvi Helene Fossøy for Viken fylkeskommune i august 2023.

Tiltaksområdet

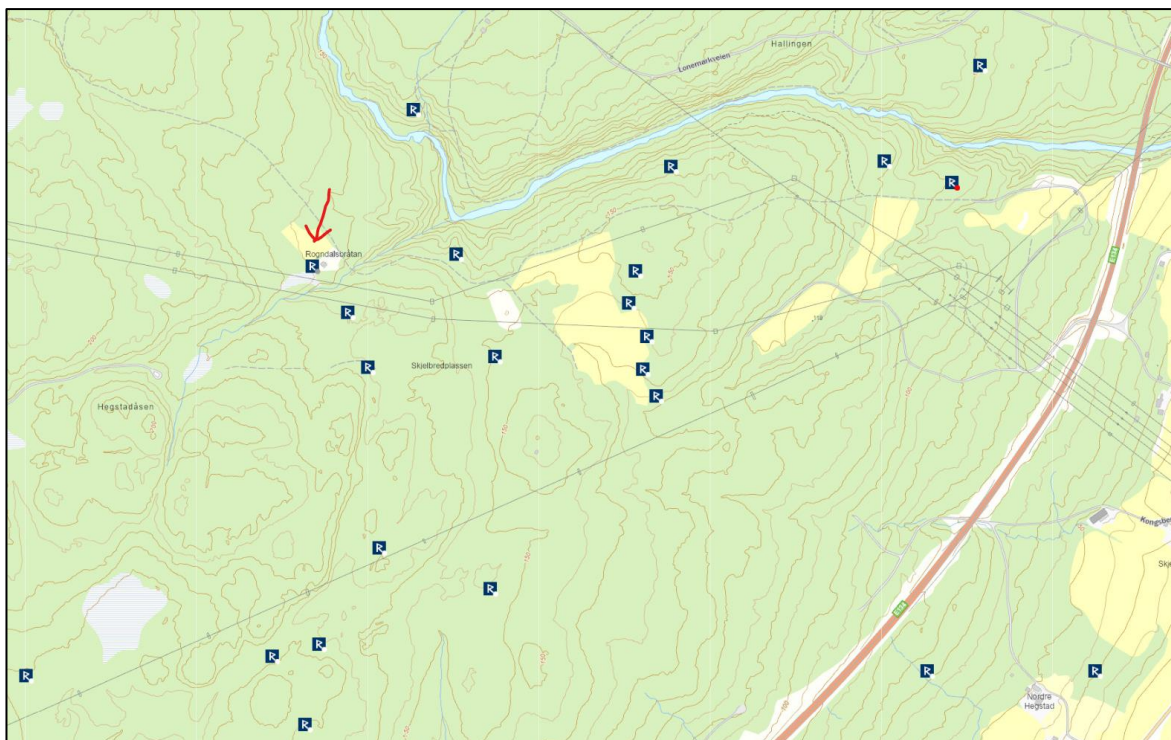
Tiltakene i forbindelse med trafostasjonen er omfattende, blant annet med tilkomstveier og midlertidige anleggsveier, master som skal fjernes og settes opp, og selve området for den nye trafostasjonen. Denne arkeologiske registreringen har tatt for seg trafoområdet og adkomstveien som er planlagt bygget fra Dunserudhagan i sør.

Gårdshistorie og kulturminner i området

Det registrerte området ligger vest for Fiskumvannet i skogsterreng på mellom 140 og 190 moh. Det er for det meste åpen furuskog med lyng og mosebunn med skrinne bunn og berg i dagen. Noen partier er hogstfelt. Terrenget består av slake koller med flate myrpartier imellom. Noen steder har brattere stuprekker. Gjennom tiltaksområdet går det en høyspentlinje.

Det er ingen tidligere registrerte kulturminner innenfor området hvor trafostasjonen skal anlegges. Den arkeologiske registreringen i 2021 omfattet et område like øst for tiltaksområdet. Der ble det funnet flere tufter etter nyere tids bosetning. I nordre kant av tiltaksområdet går et eldre veifar (ID 49006) som går fra Fiskum til Dørsjø. I skogsområdene mellom Kongsberg og Hokksund finnes det flere interessante kulturminner, som bygdeborger, kullgroper og omfattende spor etter eldre gruvedrift. Det er også registrert et høyt antall kullmiler. Disse er registrert med dataanalyseverktøyet CultSearcher og er derfor ikke sikre registreringer.

Like nordvest for tiltaksområdet ligger en husmannsplass som heter Rogndalsbråtan. Der er det gjort to løsfunn i en røys, en skafthulløks og en flintsigd (C 28741, ID 77151). Ifølge G. Reitan (2005) kan funnene stamme fra en hellekistegrav. Selve husmannsplassen kan, ifølge Eiker arkiv, spores tilbake til 1700-tallet, men gravfunnene viser at det kan være spor etter langt eldre jordbruksbosetning i området.

Figur 4. Rogndalsbråtan markert med pil. Kart sakset fra Askeladden.ra.no.

Strategi og metode

Registreringen ble utført ved hjelp av visuell overflaterregistrering. Før registreringen ble utført ble det studert kart med LiDAR-data. Som dokumentasjon ble det tatt digitale foto. Da det bare ble funnet nyere tids kulturminner ble disse målt inn med mobil GPS og korrigert med bakgrunn av LiDAR-data og flyfoto. Kartgrunnlag for innmålingene er WGS84_UTM32N. Dokumenterte kulturminner er lastet opp i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.ra.no

Overflatesøk

I skog og utmark blir området befart til fots og gjennomgått systematisk for å se etter kulturminner som er synlige på overflaten, slik som gravhauger/-røyser, steinstrenger, jernvinneanlegg, kullgroper, tufter, hulveier mfl. Overflatebefaringen gir også grunnlag for planlegging av eventuelle videre undersøkelser. Områdets topografi, undergrunn og plassering i forhold til kjente funn i nærområdet vurderes.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området (*LiDAR*). På kartene kan terrengformasjoner framstå som høyder og groper. Disse kan være gravhauger, kullgroper, tjæremiler, kullmiler, kullgroper, hulveier mm. Kartene viser imidlertid ikke med sikkerhet hva terrengformasjonene er, og anomaliene må derfor befares.

Registreringens forløp og resultater

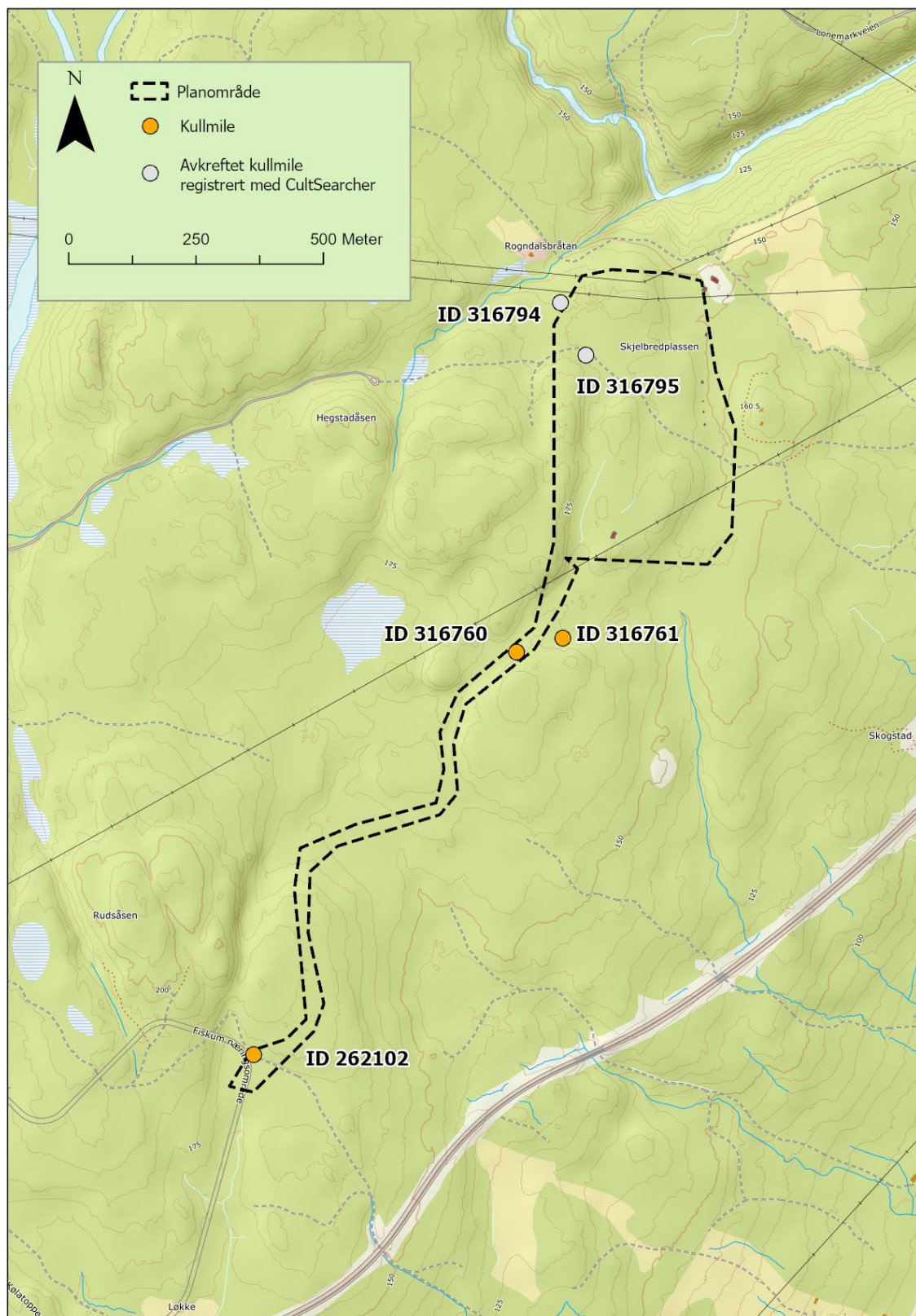
Innenfor eller nær tiltaksområdet var det fra før registrert 3 kullmiler. Disse var registrert med dataanalyseverktøyet CultSearcher og er derfor ikke sikre registreringer da de ikke er bekreftet i felt. En av de tre kullmilene var reel og ble kontrollregistrert (ID 262102) mens de to andre ble avkreftet (ID 261794 og ID 261795). Det ble i tillegg funnet to nye kullmiler som ikke var tidligere registrert (ID 316760 og ID 316761).

Kullmiler regnes som et nyere tids kulturminne og kom i bruk samtidig med gruvedriften på 1600-tallet og var i bruk frem til 1800-tallet. Milene ble laget for storskala produksjon av kull, og det er naturlig å se kullmilene i sammenheng med Sølvgruvene på Kongsberg.

Det har ligget to husmannsplasser innenfor tiltaksområdet, Henriks plass og Skjelbreidplassen (ID 316778, ID 316762), og det ble funnet tufter fra disse. Begge var blitt skiltet av Eiker Historielag med QR-kode til historiewiki.no hvor det sto mer informasjon om plassene.

Tiltaksområdes høyde over havet tilsa at det kunne være mulighet for strandbunden steinalderbosetning. Det var ikke budsjettert med den type undersøkelse..

Veien som er markert på kart inn til tiltaksområdets søndre ende var ikke bygget da registreringen ble utført. Tiltaksområdet måtte derfor nås fra øst ved Hegstadåsen. En flokk med kyr vandret i tiltaksområde og var nysgjerrig på arkeolog og registreringsarbeid.

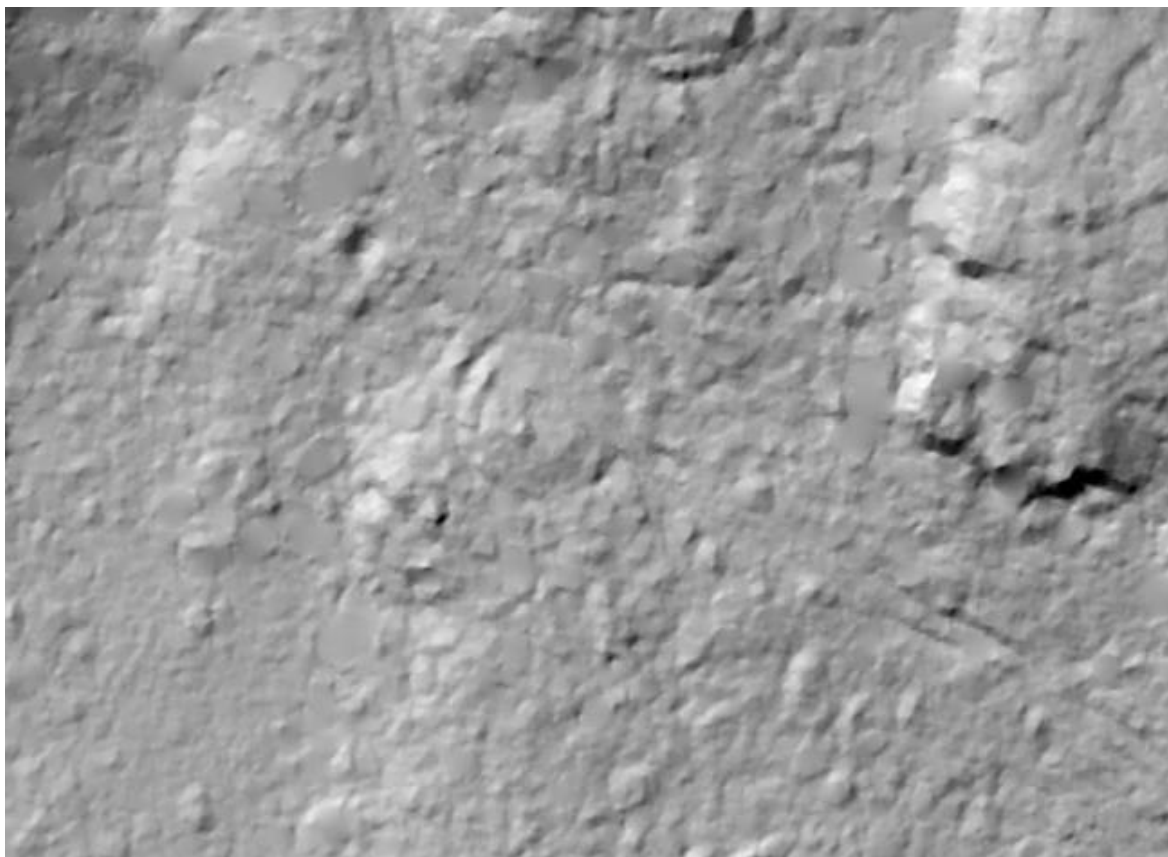
Figur 5. Registrerte og avkreftete kullmiler innenfor og nær tiltaksområdet. Det er langt flere kullmiler i området rundt som ikke er avmerket i kartet. Kartgrunnlag: © Kartverket CC BY 4.0

Beskrivelse

Kullmile, ID 262102

Kullmile med grøft rundt. Krysses av traktorvei i østre kant. Klar forhøyning i midten. Det var svært tett vegetasjon rundt kullmila.

Opprinnelig registrert med CultSearcher

Figur 6. Lidar-Data over kullmile 3. Veien som synes på kartdataene er enda ikke bygget slik at kullmila fortsatt er bevart i sin helhet.

Kullmile, ID 316760

Stor, lett forhøyet kullmile mellom myr og kolle. Flat topp, opptil 1 m høy mot vest. Rundt kullmila er det en grøft som er ca. 50 cm bred i bunnen og 0 - 40 cm dyp. Mot SV, stor firkantet "grop" gravd inn i siden av kollen, ut fra milegrøfta.

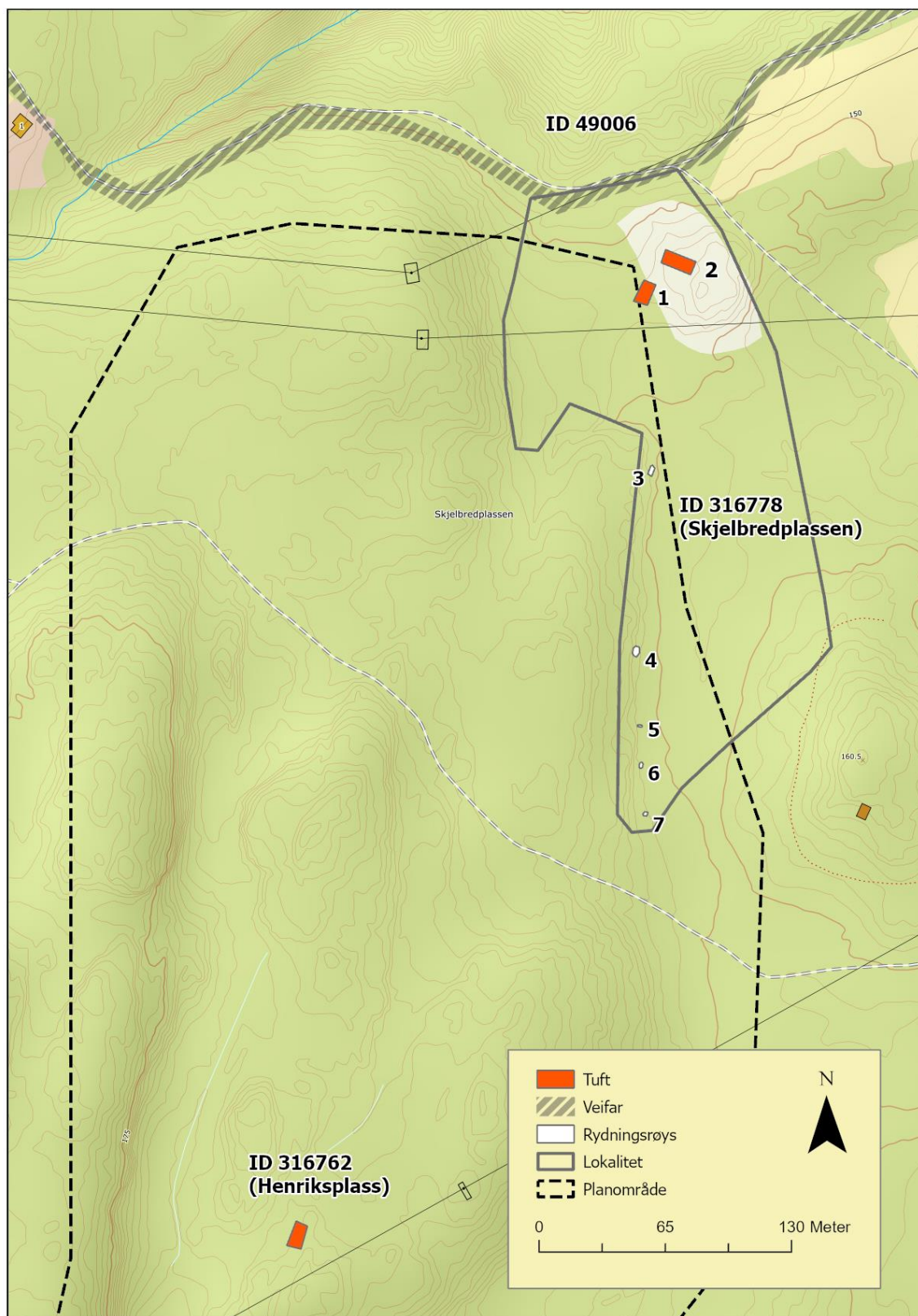
Figur 7. Kullmile 2, ID 316760.

Kullmile, ID 316761

Kullmile i bakkant av flate. Nordre kant er forstyrret av spor etter skogsmaskin som runder langs milas ytterkant. Mila er lite tydelig med litt uryddig overflate og uten klare ytterkanter. Den danner en svak forhøyning på ca. 50 cm. Kullmila har 3 groper i litt varierende form langs ø, v og s kant. Det er kull i gropene og i milas topp. ca. Den måler ca. 13 m i diameter.

Figur 8. Kullmile 1, ID 316761, sett mot øst.

Figur 9. Oversiktskart over husmannsplassene. Kartgrunnlag: © Kartverket CC BY 4.0

Henriks plass ID 316762

Tuft med grunnmur i naturstein i tre deler. Den søndre delen har dyp kjellergrop. Den er opp til 1,2 m dyp med storsteinet mur. Indre diameter på kjellergropa er 3 x 4 m. Det midtre rommet har ingen kjellergrop men en ca. 40 cm høy grunnmur. I det SV hjørne er en 1m høy oppmuring som måler 1,6 x 1,6 m som trolig rester av ildsted. Det nordre rommet har en uryddig, småssteinet mur. Tufta ligger i sprekken mellom to lave bergrygger. Det er ingen åpenbar dyrkningsjord tett på husene. Østover består terrenget av berg, mens vestover er et stykke myr før berg.

På lokalhistoriewiki.no står det om Henriks plass:

Henriks plass var en boplass under gården Nordre (midt) Hegstad i Øvre Eiker kommune. Plassen ligger på den delen av gården som på begynnelsen av 1800-tallet ble utskilt som eiendommen Åsen, med matrikkeløpenummer 351. Denne gårdparten var i lang tid bortbygget. Den ble seinere lagt inn under gården igjen, men det er mulig at den også seinere har vært bebodd som husmannsplass. Både i 1875 og 1891 var bodde det husmenn på denne eiendommen, men det er uklart om dette var på denne plassen eller naboplassen Vestre Hegstadplass, som også ligger under bnr.8. Avstanden er også så liten at det kan dreie seg om én og samme plass.

Plassen ligger i et snauhogd område, oppe på en liten høyde noen titalls meter nord for kraftlinja. Ruinen befinner seg i ei lita, naturlig kløft og er lett å overse. Den består av to rektangulære, små, steinsatte kjellerhull med en felles vegg. Siden steinmuren befinner seg i kløfta, vil det sannsynligvis ha sett ut som om huset har stått direkte på fjellet. På grunn av beliggenheten, er det vanskelig å tenke seg at det har vært en større jordvei her. I vest og sør er det store myrområder, mens resten er preget av knauser.[1]

Arne Thorkildsen har registrert disse tuftene som «Henriks plass». Navnet er ikke kjent fra skriftlige kilder, og opphavet er ukjent. Det kan være at plassen har navn etter gårdbruker Henrik Christophersen, som var eier av Midtre Hegstad fra 1869 til 1909, men det kan også ha vært en husmann med navnet Henrik som har bodd her.¹

Skjelbredplass

Figur 10. Kjellergropa i tufta på Henriks plass. Bilde tatt mot øst.

¹ [https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Henriks_plass_\(%C3%98vre_Eiker,_161/8\)](https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Henriks_plass_(%C3%98vre_Eiker,_161/8))

Skjelbredplassen, ID 316778

Rester av husmannsplassen Skjelbredplassen. To hustufter kan sees i utkanten av en åpen slette. Flyfoto fra 1965 viser stående bygninger i kant av et større oppdyrket området sør og vest for husene. Foto fra 1985 viser at Våningshuset fortsatt står, men er under sterkt forfall. Langs kanten av det tidligere dyrkede området ligger det rydningsrøyser kastet opp mot bergsiden. Den tidligere dyrkamarka sør for gården er i dag beplantet med gran. Lokaliteten er avgrenset til det tidligere dyrka området.

Figur 11. Flyfoto over Skjelbreidplassen fra 1968. © Kartverket, Geovekst, Øvre Eiker

På lokalhistoriewiki.no står det om Skjelbredplass:

«**Skjelbredplassen**, også kalt Lienplassen, en tidligere boplass under gården [Skjelbred](#) på [Fiskum](#) i [Øvre Eiker kommune](#). Den var bebodd som husmannsplass fram til 1950-tallet og var blant de siste skogplassene som ble fraflyttet. Det er fortsatt en del husruiner og tufter på stedet.

Plassen har tidligere vært kjent som «Skjelbredplassen» etter gården den lå under, men i nyere tid har navnet «Lienplassen» festet seg, etter den siste familien som bodde der. De har slektsnavnet fra plassen [Søndre Svartskurden](#), som også ble kalt «Lia».»²

² [https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Skelbredplassen_\(Eiker\)](https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Skelbredplassen_(Eiker))

Tuft, våningshus, ID 316778-1

Hustuft med lav grunnmur i naturstein med kjellergrop i SV halvdel. Hustufta måler 5 x 8 m og kjellergropa 3,5 x 4m. Det lå mye stein og takstein i kjellergropa. Det lå rester av en sovn i nordre hjørne. Det er antagelig samme ovn som kan sees på bilde tatt fra kjøkkenet i 1982.

Figur 12. Kjøkkenet på Skjelbreidplassen. Foto tatt i 1982 av arne Thorkildsen. Eiker Arkiv. Øvre Eiker bibliotek. CC BY-SA 2.5 DEED

Figur 13. 12. Våningshuset på Skjelbedplassen. Foto tatt i 1985 av Arne Thorkildsen. Eiker Arkiv. Øvre Eiker bibliotek. CC BY-SA 2.5 DEED

Figur 14. Våningshuset på Skjelbreidplass under registreringen. ovnen kan sees til høyre for bjørka bak i bildet. Bildet er tatt mot Nordvest.

Tuft, Låve, ID 316778-2

Rester av låve. Syllsteiner mot nord. Mulig låvebro opp fra SV med mur ut mot vest. rester av redskap og takstein spredd utover. I øst er det steinpakning med bedre gulvfundament. Låven er bygget på en liten bergknaus. Rester av redskap og maskiner ligger innenfor tufta. Det var mye vegetasjon i tufta og vanskelig å få et helt overblikk.

Figur 15. Redskaper innenfor låvetufta.

Rydningsrøys, ID 316778-3

Rydningsrøys på en lav berghylle ovenfor tidligere dyrket flate. Røysa måler 2 x 3,5 m og er 40 cm høy. Storsteinet røys med stein på ca. 30 cm i diameter.

Figur 16. Rydningsrøys ID 316778-3. Bilde tatt mot sør-sørøst.

Rydningsrøys, ID 316778-4

Rydningsrøys tippet utfor skrent. 3 x 4. 1,5 m høy. Storsteinet, 20 - 60 cm.

Figur 17. Rydningsrøys ID 316778-4, med tilskuere. Bilde tatt mot nord.

Rydningsrøys, ID 316778-5

Liten røys i skråning der det går et søkk mellom skrenter. Stein i størrelsen 10-40 cm. Røysa måler 1,5x1,5 m. Ligger i kant av tidligere dyrkingsflate.

Figur 18. Rydningsrøys ID 316778-5. Bilde tatt mot sør.

Rydningsrøys ID 316778-6

Flat røys opp skråning. usikker men påfallende. Røysa måler 2 x 4 m.

Figur 19. Rydningsrøys ID 316778-6. Bilde tatt mot nordvest.

Rydningsrøys ID 316778-7

Liten rydningsrøys bestående av stein kastet rundt mosegrodd, jordfast stein. Røysa måler 2 x 1,5 m.

Figur 20. Rydningsrøys ID 316778-7. Bilde tatt mot sør.

Konklusjon

Det ble ikke gjort funn av automatisk freda kulturminner innenfor tiltaksområdet, men det ble funnet flere nyere tids kulturminner. Innenfor eller tett på tiltaksområdet ble det funnet tufter og rydningsrøysar etter to husmannsplasser (ID 316778, ID 316762) og tre kullmiler (ID 316760, ID 316761, ID 262102).

DRAMMEN 03.04.2024

Sølvi Helene Fossøy
Arkeolog